

ȘTEFAN VIOREL GHENEA (COORD.),
OMUL ȘI TEHNOLOGIA: REALITATE, IMAGINAR,
DISCURS

Craiova, Editura AIUS, 2015, 212 p.

Alexandru IACOB¹
iacobalexandru1990@gmail.com

Considerăm util ca înainte de a trece la conținutul acestui volum, să precizăm faptul că *Omul și tehnologia* este, după *Omul și natura. Perspective filosofice contemporane asupra relației om-natura* (Craiova, Editura Aius, 2012), cel de-al doilea volum coordonat de Ștefan Viorel Ghenea, dintr-o serie de volume ce abordează din perspective interdisciplinare, omul contemporan și mutațiile sale antropologice, în confruntarea cu diferitele probleme ale lumii contemporane.

În studiul introductiv („Introducere: minunata lume nouă a tehnologiei și provocările ei”), referința la *Minunata lume nouă* a lui Aldous Huxley este cât se poate de evidentă, iar Ștefan Viorel Ghenea ne propune examinarea minuțioasă a anumitor teze, ipoteze și temeri ale unor autori precum Donna Haraway, Alan Turing și Ray Kurzweil. Departe de a fi resemnat sau pesimist, autorul acestei introduceri ne spune că „este dificil, dar și păgubos să mai gândim omul ignorând relația sa cu tehnologia.” (p. 12) Punctul de plecare pare a fi o evidentă prezență a tehnologiei în viața omului contemporan; tocmai de aceea, fiecare dintre cei nouă autori ai volumului încearcă să înțeleagă și să opinieze asupra modului în care omul se raportează la tehnică.

Volumul este împărțit în patru capitole, în funcție de centrele de interes ale studiilor. Se începe cu cel de *Tehnologie medicală și manipulare genetică*.

Încă din titlul studiului Anei Bazac („Epistemologia tehnologiei medicale: Tehnologia prin prisma relației subiect-obiect și tehnologia medicală. Introducere”) ne dăm seama de faptul că tehnologia și medicina sunt două realități inseparabile una de cealaltă. Primul moment al acestui

¹ Universitatea din Poitiers.

studiu este consacrat clarificării conceptelor mobilizate. Relația om-tehnică este una ambiguă, în mare parte pentru că această relație le tolerează celor doi termeni implicați salturi frecvente din poziția de subiect în cea de obiect (și viceversa). Altfel spus, se pare că omul poate ocupa atât locul subiectului, cât și locul obiectului; la fel întâmplându-se și în cazul tehnicii, atâta timp cât aceasta din urmă nu este înțeleasă "doar ca instrument" (p.34). Miza este imensă, iar o investigație minuțioasă a condițiilor de posibilitate ale acestor salturi ar avea puternice implicații epistemologice și etice. Ana Bazac testează un număr impresionant de teze ale unor filosofi precum Aristotel, Hegel, Marx, Husserl, Heidegger etc. Este admirabil faptul că înainte de analiza fiecare pasaj, încearcă să argumenteze așa cum ar fi făcut-o respectivii filosofi, ceea ce denotă o fină cunoaștere a proiectelor filosofice ale acestora.

Georgeta Adriana Vandici ne atrage atenția, într-un articol extrem de clar și percutant („Condiția umană în era manipulării genetice”), asupra unei serii de probleme cu care suntem nevoiți să ne confruntăm. Nefăcând abstracție nici de posibilele avantaje ale unei manipulări genetice responsabile, nici de urmările catastrofice cauzate de deformarea (sau malformarea) ireversibilă a bagajului genetic al umanității, autoarea evidențiază faptul că progresul tehnologic a făcut din etică un filtru indispensabil atât științei cât și societății. Riscul obiectivării omului este cât se poate de evident, iar această temere este accentuată de atitudinea cercetătorului "extremist" ce consideră cu nonșalanță că individul uman "este doar un obiect de studiu pe care, odată ce i-a fost pus la dispoziție, încearcă să-l exploateze la maximum pentru a obține informații științifice relevante" (p. 73). Cu alte cuvinte, ipoteza conform căreia am putea fi transformați în simple elemente cognoscibile și descifrabile este mai ușor de susținut decât în orice alt moment al istoriei omenirii. Indiferent din ce unghi am analiza această problemă (utilitarist, aristotelician, kantian etc.), nu am putea justifica faptul că omul ne-ar putea interesa doar din punct de vedere epistemologic. Aceasta predispoziție a noastră de a adera la un scientism orb poate fi contracarată atâta timp cât nu omitem să luăm în calcul demnitatea umană. "Dacă omul reușește să își păstreze demnitatea în fața tuturor dificultăților și provocărilor pe care le întâmpină, știința nu se va întoarce niciodată împotriva sa" (p. 94) Acest articol este o pertinentă pledoarie în favoarea necesității colaborării dintre etică (bioetică) și știință. În sine, știința, tehnologia și produsele progresului tehnologic nu pot fi considerate probleme. Experimentele pe om, amprentarea ADN, eugenia și

diagnosticul prenatal trebuie înțelese ca având atât un uzaj pozitiv, cât și unul negativ. Folosirea inconștientă a tehnicii poate fi concepută ca un act pervers ce trebuie numaidecât eradicat.

Odată cu articolul Lorenei Stuparu, „Alteritatea din perspectiva globală a tehnologiei de vârf. Câteva considerații”, intrăm în capitolul numit *Tehnologie și alteritate* și căutam nu numai condițiile de validare, ci și implicațiile ipotezei conform căreia tehnologia poate fi "producătoare de alteritate" (p.101) Folosind o gamă largă de surse și propunând o abordare extrem de interesantă a problemei alterității, Loredana Stuparu manifestă un interes crescut față de studiul relației dintre identitate și alteritate, însă nu o face cu simplul obiectiv de a spori cunoașterea, ci cu scopurile practice de a spori înțelegerea (și augmenta calitatea) relațiilor interumane. Departe de a se mulțumi cu simpla reperare a riscurilor și problemelor, Lorena Stuparu ne propune o soluție, iar aceasta constă în responsabilizarea celor cu putere decizională în domeniile industriilor farmaceutice și chimice.

În studiul pe care îl semnează, „Cogniție, computație și cauzalitate”, Cătălin Stănculescu ne atrage atenția asupra faptului că adecvarea modelului computațional la procesele cognitive ar fi cel puțin problematic (p. 115). Pentru ca un număr cât mai mare al condițiilor de posibilitate ale acestei adecvări să poată fi satisfăcut, va trebui ca teoria computațională să mobilizeze "conceptul intuitiv de computație, bazat pe analogia dintre activitatea minții sau a unor procese distincte ale minții, și cea a unui sistem fizic al cărui comportament poate fi descris în termenii realizării unei computații" (p. 116). Examinând pe rând ceea ce am putea numi cauzare simplă unidirecțională și ceea ce Andy Clark numește "cauzare continuă reciprocă", Stănculescu aprofundează complexitatea relației dintre computație și cauzalitate, examinând diferitele tipuri de cauze și evidențiind progresul făcut de științele cogniției și de filosofia minții.

Grupajul *Imaginar cinematografic și experimente mentale* debutează cu o „Perspectivă filosofică asupra cinematografilei”, în care Alice Ionescu investighează legătura dintre filosofie și cinematografie și modul în care cele două elemente ale relației se influențează și valorizează reciproc. Urmărind firul argumentativ propus de autoare, putem spune atât că filosofia a avut un rol activ în legitimarea cinematografilei în rândul artelor, cât și că o anumită ramură a filosofiei pare a fi fuzionat cu arta cinematografică, putând astfel vorbi de o veritabilă filosofie a filmului.

Al doilea articol al acestui grupaj, „Matrix: realism, metafizică și experimente mentale” semnat de Ștefan Viorel Ghenea, ne propune o

interpretare a implicațiilor filosofice ale filmului *Matrix*, ocazie cu care argumentează în favoarea unei legături și întrepătrunderi a imaginarului filosofic cu cel cinematografic. Pe de o parte, probleme fundamentale precum raportul dintre minte și realitate și posibilitatea cunoașterii lumii exterioare "au trecut cu ușurință de la imaginarul filosofic la cel literar și cinematografic". Pe de alta parte, "*Matrix* reprezintă un experiment mental, capabil să exprime aceste probleme fundamentale și să ofere eventuale direcții filosofice pentru înțelegerea și depășirea lor" (p. 152). Întrepătrunderea dintre cele două domenii ale imaginarului este cât se poate de evidentă: (1) imaginarul filosofic își pune amprenta asupra imaginarului cinematografic și îi oferă trilogiei *Matrix* presupuzițiile în conformitate cu care a fost scris scenariul; (2) imaginarul cinematografic reușește să "capteze atenția" imaginarului filosofic și să-i traseze acestuia noi direcții; (3) imaginarul cinematografic și asumă o anumită poziție filosofică; (Autorul afirmă că scenariul trilogiei *Matrix* se prezintă sub forma unui realism metafizic sau externalist, în limitele căruia și rămâne) (p.158); (4) imaginarul filosofic, prin experimentul mental al creierelor în container, elaborat de către Hilary Putnam, reușește atât să arate limitele realismului metafizic, exprimat în film, cât și să promoveze o alternativă, mai precis perspectiva realismului internalist (p.167). Precizăm că expunerea ideilor este una foarte clară, tezele și argumentele sunt minuțios construite, iar citatele sunt exemplar alese. În ciuda faptului că analiza este una complexă (autorii menționați se adresează în mod cert unui public specializat), textul este scris într-un limbaj accesibil publicului larg.

Al patrulea grupaj al textelor volumului este dedicat unor *Perspective filosofice asupra științei și tehnicii*. Ionuț Răduică ne propune o analiză a discursului filosofic al lui Hans Blumenberg care, pe de o parte, reperează riscurile majore la care suntem expuși de către știință, dar pe de altă parte reușește să-și păstreze optimismul și să-i acorde progresului tehnologic un rol major în conservarea și prelungirea vieții. Critica științei își găsește la Blumenberg fundamentul într-o delegitimare a intuiției în favoarea „unei cunoașteri certe” (p. 183). Acest raport antitetice dintre intuiție și cunoașterea certă, deci dintre intuiție și știință, este perceptibil, după cum ne spune Ionuț Răduică, și la nivel lingvistic. Autorul susține că în viziunea lui Hans Blumenberg, adevărata semnificație a științei nu își poate găsi originea decât în modul ei concret de operare.

În cel de-al doilea articol al acestui ultim grupaj, Ramona Cioară abordează raportul dintre om și tehnică, așa cum este el prezent în gândirea

heideggeriană. Filosoful german își făurește o concepție proprie, misterioasă și originală despre tehnica pe care o gândește ca fiind o scoatere din ascundere (p. 191). Adică, în „Conceptia lui Martin Heidegger despre tehnică” găsim examinat nu numai modul în care se poate raporta omul la tehnică, ci și modul în care filosoful german vede raportul dintre tehnică și adevăr.

Studiul ce încheie acest volum colectiv, „Tehnologia, între utopie și distopie”, face un riguros periplu prin cele mai importate teorii ce au plasat progresul tehnologic (cu toate implicațiile lui) în centrul reflecției lor. Autorul studiului, George Filip, sesizează cu finețe dificultatea unei delimitări certe între utopie și distopie. „Foarte multe din distopiile, scrise sau redată vizual”, ne spune autorul, „au în comun o serie de factori precum pornirea de la o societate ce în aparență este una de natură utopică; o utopie ce nu prezintă riscul de a deveni distopie îi pare autorului greu de conceput (p. 206). În ceea ce privește tehnologia, autorul formulează o ipoteză pe cât de curajoasă și provocatoare, pe atât de pertinentă și actuală, aceea că, într-o oarecare măsură, "Tehnologia este noua Natură (deși una artificială), căreia Omul trebuie să-i supraviețuiască și să i se adapteze" (p. 207).

Este admirabila capacitatea coordonatorului acestui volum, Ștefan Viorel Ghenea, de a fi surprins, pe de o parte riscurile la care suntem supuși de această "minunată lume nouă a tehnologiei", iar pe de altă parte necesitatea unei raportări adecvate a omului la tehnică și tehnologie. Acest volum se prezintă atât sub forma unei investigații asupra relației dintre om și tehnologie, cât și sub forma unei pledoarii în favoarea unei bune utilizări a tehnologiei. În studiul introductiv, coordonatorul evidențiază faptul că "sarcina filosofiei, în general, și a antropologiei filosofice, în special" este aceea "de a răspunde cu luciditate la principalele probleme cu care se confruntă omul contemporan, raportarea la tehnologie fiind, probabil, cea mai importantă dintre ele" (p. 12). Nu ar fi deloc injust să spunem că acesta este firul conductor ce dă unitate și consistență acestui volum colectiv.